

De Kunst van Delen

Verkennd praktijkgericht onderzoek naar voorwaarden voor ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City

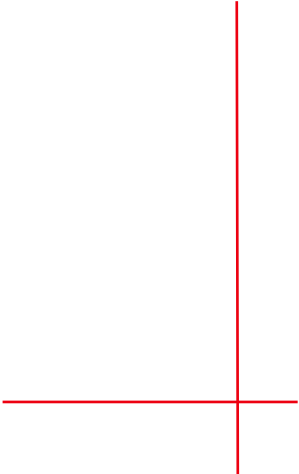
Tussenrapportage

Aart van der Maas
Anke Hamers
Nico de Vos

Augustus 2018

© Hogeschool Utrecht, 2018

Bronvermelding is verplicht. Verveelvoudigen voor eigen gebruik of intern gebruik is toegestaan.

COLOFON

Het Kenniscentrum Sociale Innovatie van de Hogeschool Utrecht is een bundeling van een aantal lectoraten op gebied van zorg en welzijn, sociaal beleid, maatschappelijke participatie, ondersteuning en dienstverlening, arbeid, recht en veiligheid.

Het KSI heeft zich als doel gesteld een bijdrage te leveren aan een inclusieve, rechtvaardige en veilige samenleving waarbij de waarden van de democratische rechtsstaat centraal staan. Dit doen wij door praktijkgericht onderzoek, ontwikkeling en agendering van actuele maatschappelijke en sociale vraagstukken, vanuit verschillende perspectieven en disciplines. We werken hierbij samen met onderwijs, werkveld en kennisinstituten.

Auteurs

Aart van der Maas

Anke Hamers

Nico de Vos

Jaar van uitgave

2018

Contact en adres

Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht

Lectoraat: Participatie en Stedelijke Ontwikkeling

Postbus 85397- 3508 AJ Utrecht

Padualaan 101 – 3584 CS Utrecht

Telefoon secretariaat: 088-4819222

Email: ksi@hu.nl

www.socialeinnovatie.hu.nl / www.hu.nl

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	3
1.1	ACHTERGROND EN CONTEXT	3
1.2	ONDERZOEKSDOEL.....	4
1.3	ONDERZOEKSVRAAG.....	4
2.	ONDERZOEKSMETHODE EN RESULTATEN	5
2.1	EERSTE FASE; OBSERVATIES.....	5
2.2	RESULTATEN OBSERVATIES.....	5
2.3	TWEDE FASE; INTERVIEWS.....	6
2.4	ANALYSEMETHODE	6
2.5	RESULTATEN INTERVIEWS	7
	2.5.1 Ingevulde matrix.....	7
	2.5.2 Werkprincipes.....	9
	2.5.3 Organisatie	11
	2.5.4 Expertise	13
	2.5.5 Ruimte	14
	2.5.6 Voorwaarden.....	15
3.	LITERATUURONDERZOEK.....	17
4.	VOLGENDE FASE	18
5.	BIJLAGEN	19
5.1	BIJLAGE 1: OPDRACHT AGE FRIENDLY CULTURAL CITY (AFCC).....	19
5.2	BIJLAGE 2: VRAGENLIJST/ANTWOORDFORMULIER	20

1. Inleiding

1.1 Achtergrond en context

Hoewel Utrecht een relatief jonge stad is en blijft, groeit het aantal inwoners boven de 65 jaar. Waren dit er in 2017 nog ongeveer 35.000, in 2020 zullen volgens de prognose ruim 37.000 inwoners 65 jaar of ouder zijn (Gemeente Utrecht, 2017). Onder meer omdat mensen langer thuis wonen, bestaat er het risico dat de eenzaamheid toeneemt. De gemeente Utrecht wil dit voorkomen door de netwerkvorming van en rondom ouderen te stimuleren, net als het zo lang mogelijk actief blijven en meedoen in de samenleving. Kunst is hierbij een belangrijk element. Het beoefenen van kunst heeft immers een positief effect op welzijn en gezondheid. Het vertonen ervan aan elkaar en anderen stimuleert ontmoeting. Kunst en cultuur helpen om te ontspannen, je talenten te benutten, andere gesprekken te voeren en vooral plezier te hebben. Cultuur, welzijn en zorg, kortom, gaan hand in hand bij activiteiten die ouderen stimuleren om actief bezig te gaan met kunst. De samenwerkende organisaties binnen het project *De kunst van delen* willen kunst inzetten als een middel om aan deze behoefte tegemoet te komen.

Het project *De kunst van delen* valt onder verantwoordelijkheid van de samenwerkende organisaties Stichting Oase (buurthuis), Jongeren Cultuurhuis Kanaleneiland (cultuurhuis) en ZIMIHC (cultuurhuis) te Utrecht. Het project is in nauwe samenwerking met het Grijs Koppen Orkest tot stand gekomen. *De kunst van delen* staat niet op zichzelf, maar is bedoeld als een eerste stap in de verdere ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City (AFCC). De focus van het project *De kunst van delen* ligt op ouderen die in Utrecht wonen van zowel autochtone als allochtone afkomst. Tegelijk is er een nadrukkelijke koppeling met jongeren, om zo een bredere laag te betrekken bij dit project. Dat leidt naar verwachting tot nieuwe, wederzijds waardevolle ervaringen. In de eerste module van dit project concentreert het project zich wat betreft de ouderen op de wijk Zuilen, omdat er al direct aansluiting is bij een aantal ouderen-communities in de wijk.

Met het project willen de samenwerkende organisaties in ieder geval de volgende resultaten bereiken:

- nieuwe, duurzame ontmoetingen tot stand brengen doordat er gedeelde interesses zijn ontdekt;
- een toegenomen gevoel van welbevinden onder de betreffende ouderen door het kunnen delen van het eigen verhaal, het zichtbaar maken van de eigen cultuuruitingen en de nieuwe opgedane ervaringen;
- nieuwe vormen van cultuurparticipatie tot stand brengen;
- het op een aansprekende manier zichtbaar maken van andere, bijzondere cultuuruitingen;
- het ontwikkelen van een overdraagbare methodiek zodat het project geen eenmalige gebeurtenis blijft;

- een brug slaan tussen twee generaties die elkaar in de samenleving niet vanzelfsprekend tegenkomen. En daarmee wederzijds begrip en waardering creëren bij personen die erbij betrokken zijn van beide generaties.

Dit verkennende praktijkgerichte onderzoek is gericht op het systematisch onderzoeken en onderbouwen van de (on)mogelijkheden van het project *De kunst van delen* dat een begin moet maken met de ontwikkeling van Utrecht als Age Friendly Cultural City. Utrecht wil een stad zijn waar cultuurparticipatie door ouderen verduurzaamt. Hierbij staan samenwerking tussen cultuur, zorg en welzijn en het bouwen aan een stevig lokaal netwerk centraal.

Deze tussenrapportage richt zich op het beschrijven en in beeld brengen van de werkwijze, de uitdagingen en de do's en dont's die uit de eerste module van het project *De kunst van delen* naar voren komen.¹

1.2 Onderzoeksdoel

Het doel van dit praktijkgericht onderzoek is een systematische verkenning gericht op het beschrijven en in beeld brengen van de werkwijze, de uitdagingen en de do's en dont's die uit het project van *De kunst van delen* naar voren komen. Daarbij zijn de door de samenwerkende organisaties geformuleerde doelen leidend. Inzet is dat dit project als een eerste stap naar de ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City kan dienen. Dus het gaat hier om een verkennend praktijkgericht onderzoek naar de voorwaarden voor ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City.

1.3 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Wat zijn de belangrijkste voorwaarden die naar voren komen bij het project De kunst van delen in de wijk Zuilen, voor de ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City?

Onder voorwaarden wordt hier verstaan: de werkwijze, uitdagingen, do's en dont's van het project, met het oog op doorontwikkeling ervan in de plusmodule van *De kunst van delen*, met als doel Utrecht als Age Friendly Cultural City.

¹ In de eerste module van dit project concentreert het project zich wat betreft de ouderen op de wijk Zuilen, omdat er al direct aansluiting is bij een aantal ouderen-communities in de wijk. Van hieruit kunnen ook verbindingen gelegd worden met andere ouderen in de wijk.

Als het project zich goed ontwikkelt, gaat in een plusmodule met de expertise en de ontwikkelde methodiek het project ook uitgevoerd worden in een andere wijk van Utrecht.

2. Onderzoeksmethode en Resultaten

Het onderzoek heeft plaatsgevonden in twee fases. In de eerste fase (februari t/m april 2018) is er door middel van participerende observaties kennis gemaakt met het project *De kunst van delen* en contact gelegd met de deelnemers. In de tweede fase van het onderzoek (mei t/m juni 2018) zijn er interviews afgenomen. In verband met de leesbaarheid zullen de onderzoeksmethoden en resultaten in chronologische volgorde besproken worden.

2.1 Eerste fase; observaties

In de eerste fase van dit onderzoek (februari t/m april 2018) is er door middel van participerende observaties kennis gemaakt met het project *De kunst van delen* en contact gelegd met de deelnemers. Op 13 februari heeft een startbijeenkomst plaatsgevonden met opdrachtgever Appie Alferink. Vervolgens is er geobserveerd tijdens vier bijeenkomsten. Dit waren drie repetities (op 16 januari, 22 maart en 6 april), twee in buurthuis Oase en één in theater ZIMIHC, en de presentatie in theater ZIMIHC op 12 april 2018. Tijdens deze bijeenkomsten is er geobserveerd en zijn er korte gesprekken gevoerd met verschillende deelnemende ouderen. Daarnaast is ook het filmmateriaal dat gemaakt is tijdens het project *De kunst van delen* bekeken.

2.2 Resultaten observaties

Vanuit de participerende observaties, het filmmateriaal en de korte gesprekken komt naar voren dat er voor de deelnemende ouderen diverse redenen zijn voor deelname aan *De kunst van delen*. De motieven zijn te categoriseren naar sociale, muzikale en culturele motieven. De sociale motieven hebben met name betrekking op het ontmoeten van mensen en het onder de mensen zijn. Bij muzikale motieven gaat het om het plezier van samen muziek maken, maar ook het leren van de ander en het uitbreiden van je muzikale talenten. Culturele motieven gaan over het voortzetten en behouden van de eigen cultuur middels muziek. Tijdens de observaties kwam hier met name de Hindoestaanse cultuur naar voren.

Tijdens de observaties bij de verschillende bijeenkomsten zijn de volgende categorieën naar voren gekomen: 'werkprincipes', 'organisatie', 'expertise' en 'ruimte'. Deze categorieën zijn gebruikt in de analyse. Om het verhaal achter de observaties en de eerste korte gesprekken inzichtelijk te maken hebben we besloten om verschillende deelnemers individueel te interviewen. De observaties die op verschillende momenten zijn gedaan zijn gedeeld tijdens de interviews. De geïnterviewde deelnemers herkennen zich in deze observaties en hebben in de interviews aanvullingen gegeven. Deze aanvullingen zijn verwerkt in de matrix (zie figuur 2). De onderzoeksmethode en de resultaten van de interviews zijn te lezen in de volgende paragraaf.

2.3 Tweede fase; interviews

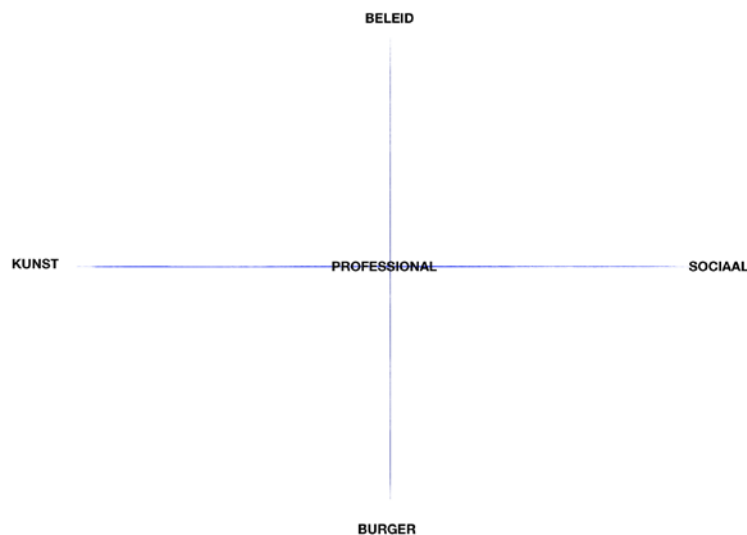
In de tweede fase van het onderzoek (mei t/m juni 2018) zijn er zes individuele interviews en één duo-interview afgenomen. De interviews zijn afgenomen met twee deelnemers van het project *De kunst van delen* (duo-interview), de directeur van ZIMIHC, de directeur van Jongerencultuurhuis Kanaleneiland, dirigent en artistiek leider van het Grijze Koppen Orkest, projectleider Brenda Hassel Emmen en Radj Ramchararan, coördinator vanuit Oase en componist en muzikaal begeleider Joram Kroon.

Omdat *De kunst van delen* als eerste stap kan worden gezien naar de ontwikkeling van stad Utrecht als Age Friendly Cultural City, hebben wij met alle deelnemers tijdens het interview een stad gebouwd, gebaseerd op het concept *New Babylon* van kunstenaar Constant Nieuwenhuijs. Het concept *New Babylon* gaat over het schetsen van een visie over een culturele stad van de toekomst. De deelnemers aan *De kunst van delen* hebben hun eigen Age Friendly Cultural City gebouwd, in het licht van de stad van de toekomst. De uitwerking van de opdracht die met de deelnemers is uitgevoerd is te vinden in bijlage 1.

Na het bouwen van de stad zijn er half gestructureerde interviews afgenomen, op basis van een vragenlijst/antwoordformulier. Tijdens het beantwoorden van de vragen is aan de respondenten gevraagd om het antwoordformulier direct in te vullen, zodat zij tot een gerichter antwoord komen. De vragenlijst is losjes gebaseerd op de theorie rondom *commons* (Ostrom, 1990). Zie hiervoor hoofdstuk 4. De vragenlijst is te vinden in de bijlage 2.

2.4 Analysemethode

De interviews zijn met toestemming van de respondent opgenomen en geanalyseerd. Daarnaast zijn de ingevulde antwoordformulieren meegenomen in de analyse. De data zijn geanalyseerd met behulp van een matrix (zie figuur 1) en naar categorie gerubriceerd. Deze matrix en de categorieën zijn tot stand gekomen op basis van terugkerende thema's in de observaties en interviews. De matrix kent twee assen. De horizontale as is een meer inhoudelijke as die het continuüm aangeeft tussen de domeinen 'kunst' en 'sociaal'. De verticale as is een meer organisatorische as, die een dynamische overgang weergeeft van 'beleid', naar 'professional', naar 'burger'. De gehanteerde categorieën zijn 'werkprincipes', 'organisatie', 'expertise' en 'ruimte', die hieronder nader worden toegelicht.

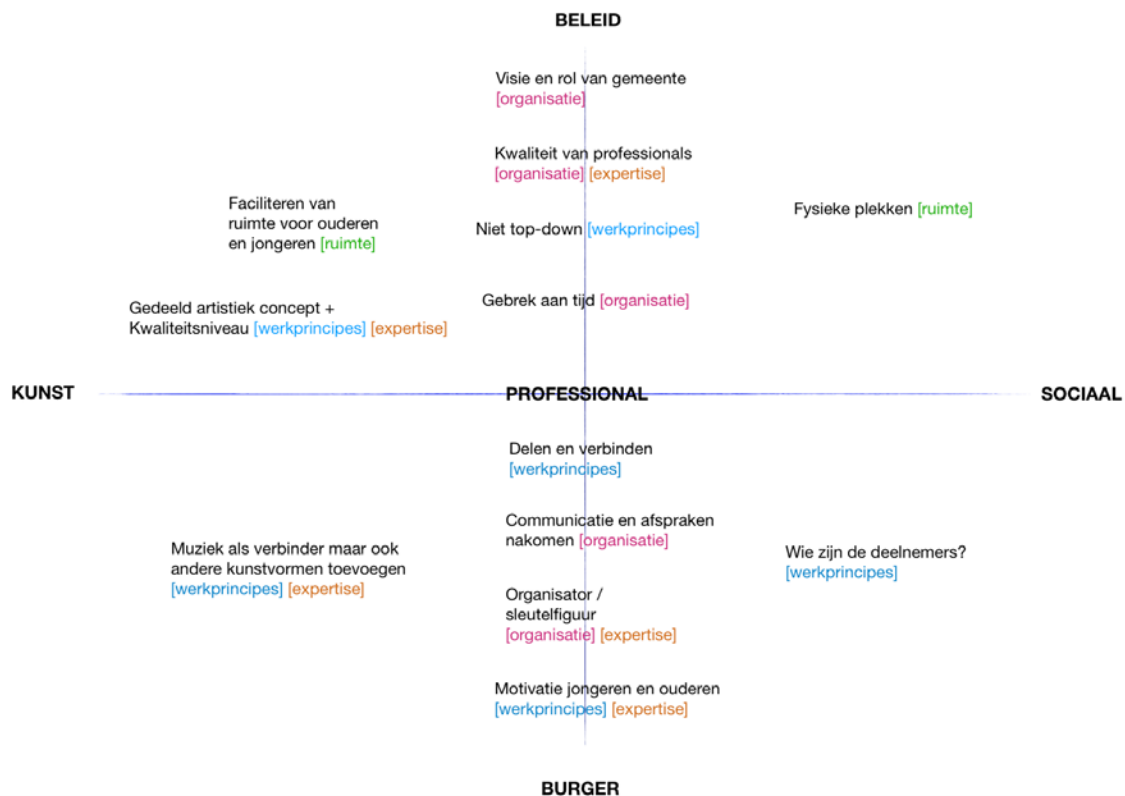
Figuur 1. Analysematrix De kunst van delen

2.5 Resultaten interviews

In paragraaf 2.5.1 is de ingevulde matrix te vinden. In paragraaf 2.5.2 tot en met 2.5.5 is een toelichting per categorie te vinden. In paragraaf 2.5.6 worden per categorie de belangrijkste voorwaarden puntsgewijs uiteengezet.

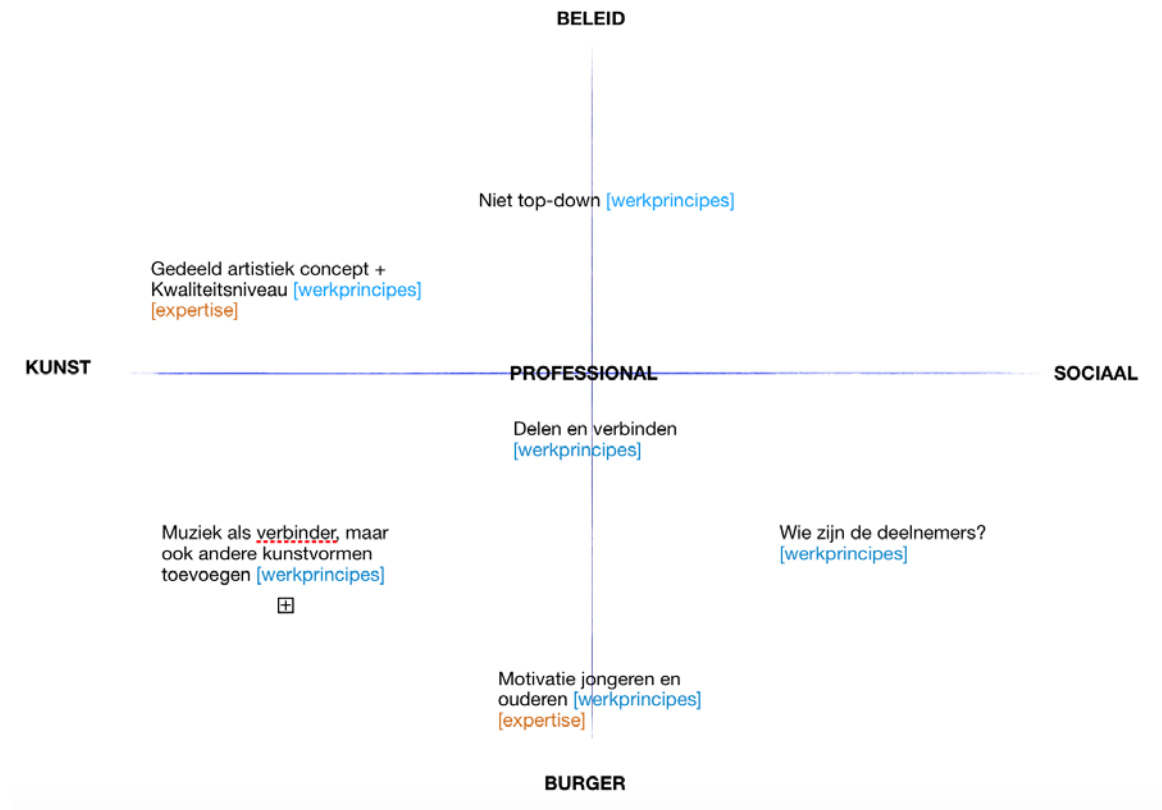
2.5.1 Ingevulde matrix

De matrix (zie figuur 2) en de categorieën zijn tot stand gekomen op basis van terugkerende thema's in de observaties en interviews. Uit de interviews zijn de werkwijze, uitdagingen, do's en dont's van het project *De kunst van delen* gehaald en gecategoriseerd. De gehanteerde categorieën zijn 'werkprincipes', 'organisatie', 'expertise' en 'ruimte'. Deze categorieën worden in de volgende paragrafen verder toegelicht.

Figuur 2. Ingevulde analysematrix De kunst van delen

2.5.2 Werkprincipes

Figuur 3. Inge vulde analysematrix “werkprincipes” De kunst van delen

In de interviews komt het belang van een gedeeld artistiek concept naar voren. Hierbij wordt benoemd dat het artistieke concept uitgaat van artistieke kwaliteit, niet aanbodgericht wordt ingezet, maar met de deelnemers tot stand wordt gebracht. De deelnemers zelf dienen zich eigenaar te voelen van het artistiek concept. Het is daarom belangrijk om met elkaar overeenstemming te bereiken over de vraag: in hoeverre hebben de deelnemers invloed op het uiteindelijke product? Hierin zit een spanningsveld tussen artistieke kwaliteit en inspraak van deelnemers. De sleutel hierin lijkt te liggen in de expertise van de begeleiders (zie hiervoor paragraaf 2.5.4). Pas als het artistieke concept helder is geworden kan er gekozen worden voor een meer aanbodgericht aanpak.

De mate van eigenaarschap van de deelnemers heeft invloed op de mate van motivatie van de deelnemers. Bij de oudere deelnemers zit de motivatie vooral op het gebied van sociale, culturele en muzikale motieven. Uit de interviews komt naar voren dat er bij de jongeren een gebrek aan motivatie te zien is. Dit gebrek aan motivatie heeft met name te maken met een gebrek aan

aansluiting op sociale, culturele en muzikale motieven. Het is van belang om aan de voorkant jongeren mee te nemen in de totstandkoming van het artistiek concept.

Aanvankelijk leek muziek een verbindende kunstvorm te zijn binnen het project. Toch blijkt uit de interviews dat het te aanbodgericht aanbieden van een bepaalde kunstvorm geen garantie is voor een succesvol project. Dit heeft ermee te maken dat muziek door verschillende deelnemers op verschillende manieren wordt ingevuld en geïnterpreteerd. Het bleek niet zo makkelijk te zijn om verschillende muziekstijlen met elkaar te vermengen. Wanneer je meer uit wilt gaan van de (kwaliteit van de) deelnemers kun je de vraag stellen of je niet ook andere kunstvormen moet toelaten in je artistiek concept. Denk bijvoorbeeld aan de sterke openingsdans van het jonge meisje tijdens de presentatie op 12 april 2018.

Tijdens het project was er veel wisseling in de deelnemers. Er waren een aantal vaste deelnemers bij *De kunst van delen*, maar zowel bij de ouderen als bij de jongeren was er geen sprake van een vaste groep en er was dus ook geen sprake van een groep als geheel. Daardoor was het ook lastig voor de begeleiders en de deelnemers om te werken aan een goed eindproduct. Er werd in de interviews wisselend gedacht over wie wel en niet kunnen deelnemen aan dit project. Sommigen gaven aan dat iedereen kan deelnemen, anderen geven aan dat een deelnemer minimaal goed gemotiveerd moet zijn. Het werd in de interviews niet helemaal duidelijk wat de minimale muzikale kwaliteit van de deelnemers moet zijn om te kunnen deelnemen aan *De kunst van delen*. Vanuit alle partijen – de organisatie, de begeleiding en de deelnemers – wordt wel een bepaald commitment naar het project verwacht. Wat die commitment dan betekent, is niet geëxpliciteerd.

Ook onderlinge concurrentie tussen deelnemers in het maakproces en in de uitvoering is een aandachtspunt; dit moet goed begeleid worden, waarbij oog is voor sociale verhoudingen, maar ook voor artistieke kwaliteit. Heldere onderlinge afspraken zijn daarin van groot belang, evenals respect voor elkaars culturele en artistieke uitingen.

Tijdens *De kunst van delen* was er veel mogelijkheid tot delen en verbinden. Er werd verbinding gezocht tussen culturen, generaties en organisaties. Vanuit de interviews blijkt dat dit erg wordt gewaardeerd. Echter was het artistiek concept van *De kunst van delen* nog niet af. Vanwege de deadline van de presentatie op 12 april 2018 is er zonder helder en gedeeld artistiek concept gewerkt. Het werken vanuit een gedeeld artistiek concept met inspraak van de deelnemers aan de voorkant is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van het project.

2.5.3 Organisatie

Figuur 4. Ingevulde analysematrix "organisatie" De kunst van delen

In de interviews komt naar voren dat het voor diverse partijen een uitdaging is om met verschillende organisaties samen te werken aan een gezamenlijke optreden. Geïnterviewden geven aan dat er tijd nodig is om het artistiek concept en de uitgangspunten met elkaar te delen en de betrokkenen hierin mee te nemen. Er wordt veel waarde gehecht aan het betrekken van deelnemers en dat vraagt om de nodige aandacht en tijd. Tot nu toe is de artistieke en sociale begeleiding binnen *De kunst van delen* verdeeld over twee organisaties, waarbij de projectleiding en sociale begeleiding van de deelnemers van met name de ouderen meer bij Zimihc en de artistieke begeleiding van ouderen en jongeren meer bij Cultuurhuis Kanaleneiland is belegd. Dat is mogelijk maar het verdelen van deze taken vraagt om veel afstemming en samenwerking.

De visie van de gemeente Utrecht en het Fonds Cultuurparticipatie was voor de geïnterviewden helder en de kaders die gesteld zijn geven voldoende ruimte om het project bottom-up vorm te

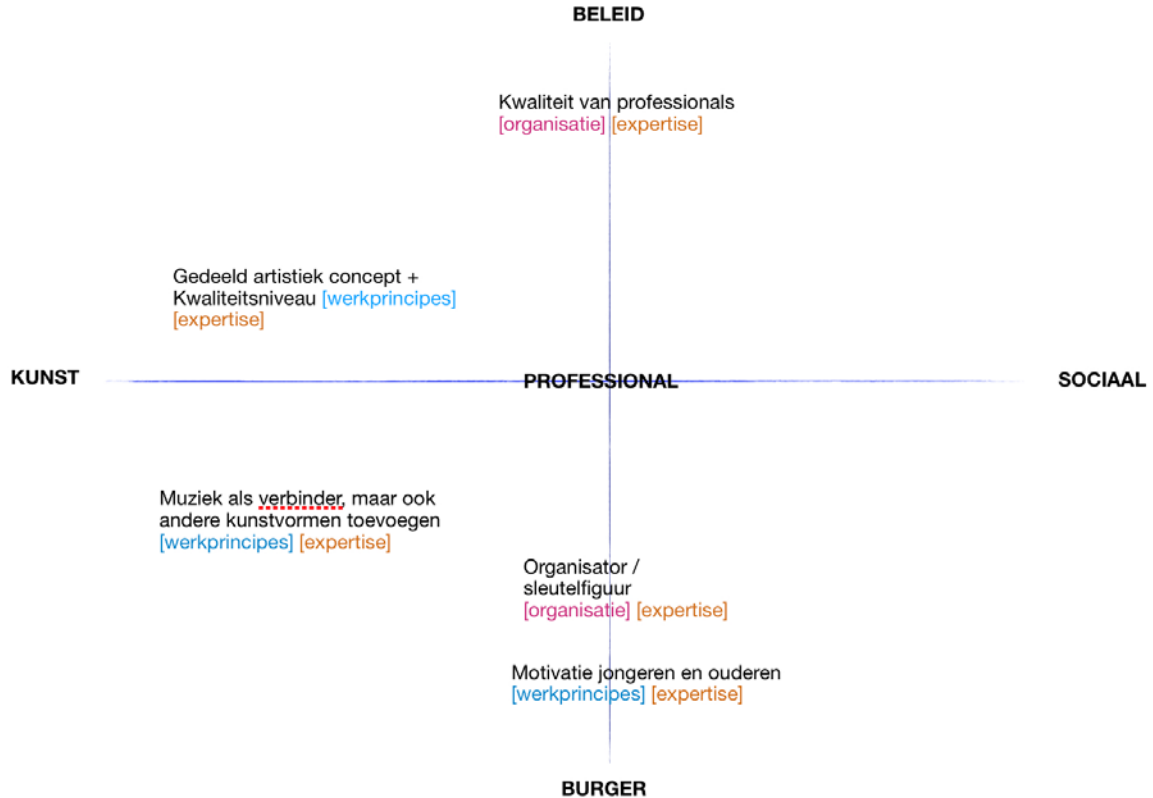
geven. De betrokkenheid van de gemeente was zichtbaar in de uitvoering door een grote betrokkenheid van medewerkers van de gemeente in de organisatie, uitvoering en evaluatie.

De afspraken tussen de organisatoren van kunst van delen, Oase en het Grijs Koppen Orkest leken vooraf duidelijk, maar gedurende het project, met name in de uitvoering, werden afspraken niet altijd nagekomen en uitgevoerd. In dit verband wordt de beperkte deelname van de jongeren in het project vaak genoemd.

Een project als *De kunst van delen* draait op vrijwilligers. In de interviews komt de samenwerking tussen professionals en vrijwilligers herhaaldelijk aan bod. In het bijzonder komt naar voren dat het van belang is om sleutelfiguren te herkennen en in te zetten. Geef deze personen een duidelijke rol en taken en betrek ze in overleggen. Houdt daarbij rekening met de agenda's van de sleutelfiguren en plan overleggen bijvoorbeeld na werktijden van de vrijwilligers.

Over de presentatiedag op 12 april 2018 zijn in de interviews belangrijke inzichten naar voren gekomen. De fysieke aandachtspunten zijn in paragraaf 4.2.5 uitgezet. Hier noemen we de uitkomsten van de procesmatige kant van de organisatie. Belangrijk aandachtspunt is de planning van de presentatiedag. Ouderen, maar ook kinderen hebben lang moeten wachten voordat zij hun bijdrage mochten geven op het podium. Met name van de ouderen is dat te veel gevraagd vanwege hun gezondheid. Professionals moeten hun kwaliteiten in hun onderlingen samenhang afstemmen en benutten om het programma aan te laten sluiten op de deelnemers.

2.5.4 Expertise

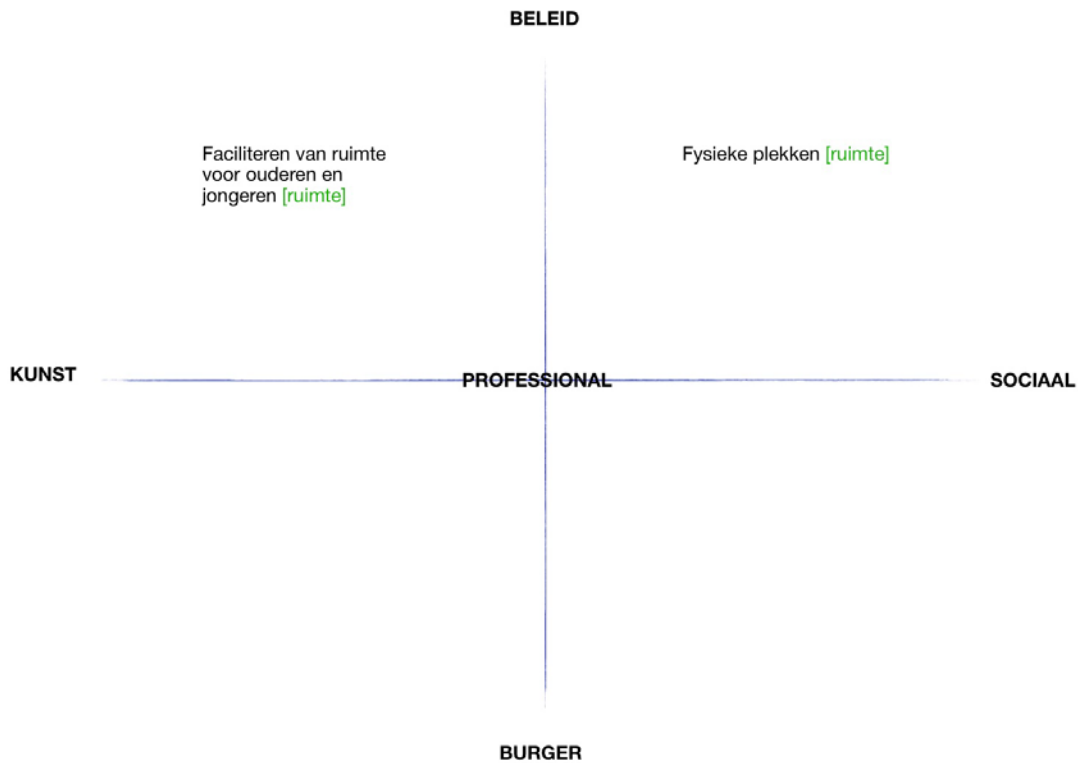

Figuur 5. Ingevulde analysematrix “expertise” De kunst van delen

Het omgaan met het spanningsveld tussen artistieke kwaliteit en inspraak van deelnemers vraagt expertise van de begeleider(s). *De kunst van delen* vraagt om een aanpak waarin je de deelnemers meeneemt in je artistiek eindproduct. Dat vraagt van de begeleider(s) om twee belangrijke kwaliteiten: artistiek vaardigheid en sociale vaardigheid. Het gaat namelijk om het herkennen van (artistieke en organisatorische) kwaliteiten van de deelnemers en het uitvoeren van een artistiek concept, maar ook om het sturen van groepsprocessen en (individuele) motivatie. De expertise van de begeleider(s) kan verenigd worden in één persoon, maar kan ook in meerdere personen gevat worden. Met name dat laatste vraagt om afstemming en samenwerking. De experts moet vanaf het begin van het project meedraaien en serieus genomen worden. Zij geven een belangrijke bijdrage aan de eigenaarschap en de motivatie bij de deelnemers.

Tijdens de presentatiedag zijn er meer mensen nodig die hands-on de organisatie en de presentatie op zich nemen. Zoals stagemanagers, techniek, geluid, belichting, begeleiding van de artiesten, catering, vervoer, et cetera. Denk hierbij aan het inzetten van vrijwilligers.

2.5.5 Ruimte

Figuur 6. Inge vulde analysematrix "ruimte" De kunst van delen

Geïnterviewden geven aan dat er fysieke ruimtes nodig zijn om bij elkaar te komen en elkaar te ontmoeten. De ruimtes dienen goed bereikbaar te zijn voor alle deelnemers en het publiek. Denk aan rolstoelvriendelijkheid, bereikbaarheid van toiletten, enzovoort. De veiligheid van de deelnemers en het publiek mag hierbij niet onderschat worden.

Bij *De kunst van delen* is er voor gekozen om de presentatie op één plek uit te voeren. Voor een deel van de deelnemers was het podium in het theater een uitdagende plek, wat ze ook motiveerde om mee te doen en kwaliteit te bieden. Voor de jongeren in het project werkte dat in mindere mate motiverend. De deelnemende jongeren voelen zich sterker aangetrokken tot social media als podium. In de interviews wordt meerdere malen benoemd dat het een idee is om de presentatie op meerdere plekken (tegelijkertijd) uit te voeren. Plekken dichterbij de deelnemers zelf. Er wordt gedacht aan pleinen, buurthuizen, schoolgebouwen en online. Met name voor jongeren lijkt een online podium erg aantrekkelijk.

2.5.6 Voorwaarden

In deze paragraaf staan puntsgewijs per categorie de belangrijkste voorwaarden weergegeven. Deze voorwaarden zullen tijdens het vervolg van dit onderzoek verder geconcretiseerd worden. Zie hiervoor hoofdstuk 5.

Werkprincipes

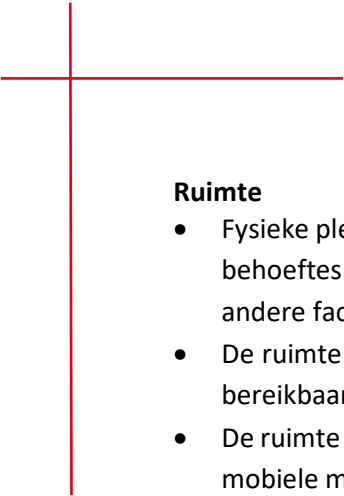
- Werk vanuit een gedeeld artistiek concept. Zorg hierbij voor inspraak van de deelnemers aan de voorkant; zowel de ouderen als de jongeren.
- Andere vormen van kunst en cultuur - naast muziek - zouden een mooie toevoeging zijn.
- Bepaal met elkaar: Wie zijn de deelnemers? Welke verantwoordelijkheid hebben de deelnemers?

Organisatie

- Belangrijk voor het project: ouderen die kunst maken. Er is beleid die *De kunst van delen* en AFCC ondersteunt, er zijn faciliteiten en er zijn kunstenaars. Reizen is een probleem, podia moeten age friendly zijn en vervoer van de ouderen moet goed geregeld zijn.
- De deelnemers die meedoen aan de activiteiten hebben hier zelf ook een verantwoordelijkheid in.
- Het project vraagt een gedragen artistiek concept dat participatief tot stand komt [zie ook Werkprincipes]. Het vraagt om samenwerking tussen wijkcultuurhuizen en welzijnsorganisaties en kunstenaars. Neem daarvoor de tijd.
- In het kader van AFCC: meer fysieke ruimte om mensen laagdrempelig de gelegenheid te geven om elkaar te ontmoeten en contact met elkaar te leggen. Er zijn mensen nodig die die contacten regelen. Dat hoeft niet per se een professional te zijn, maar mag ook een vrijwilliger/sleutelfiguur zijn. Vrijwilligers zijn onlosmakelijk verbonden met het succes van het project. Activerende ouderen en jongeren (sleutelfiguren) zijn daarvoor belangrijk. Zet deze personen in hun rol, geef ze heldere taken en betrek ze bij overleggen.
- Het is belangrijk om afspraken maken over het vervolg van het programma. Zo kan er gebouwd aan een gezamenlijke werkwijze. Maak heldere afspraken om stil te staan bij vervolg van het project.

Expertise

- De begeleider(s) van het project dienen over zowel artistieke als sociale vaardigheden te beschikken. Dit kan één persoon zijn, maar het kunnen ook meerdere personen zijn.
- Afstemming en samenwerking tussen begeleiders is belangrijk.
- De expertise van de begeleider(s) moet vanaf het begin van het project helder zijn en meegenomen worden.
- Tijdens de presentatie meer mensen die hands-on de organisatie en de presentatie op zich nemen.
- Denk aan het inzetten van vrijwilligers.

Ruimte

- Fysieke plekken zijn nodig om bij elkaar te komen en te ontmoeten. Houd daarbij rekening de behoeftes van de deelnemers (denk bijvoorbeeld aan bereikbaarheid, parkeerplekken en andere faciliteiten voor ouderen).
- De ruimte moet laagdrempelig zijn voor de deelnemers. Let wel: voor ouderen gaat dat over bereikbaarheid, voor jongeren is het “online podium” een belangrijke plek om kunst te delen.
- De ruimte waar de optreden plaatsvindt moet gelijkvloers zijn, dus meer geschikt voor minder mobiele mensen.

3. Literatuuronderzoek

Naast het praktijkdeel van het onderzoek, dat bestaat uit participerende observaties en interviews, is er een start gemaakt met het literatuuronderzoek. Het literatuuronderzoek zal verder uitgewerkt worden naar aanleiding van de resultaten uit de observaties en interviews. Vanuit de interviews zijn thema's en categorieën naar voren gekomen, op basis waarvan het literatuuronderzoek gestart is. Met het literatuuronderzoek willen we een verdieping aanbrengen in de observaties, de interviews en het analysemodel. Dit om de onderzoeksresultaten van een bredere theoretische basis te voorzien.

Opvallend is dat veel uitspraken over de voorwaarden in het midden van het continuüm van de as 'kunst' en 'sociaal' geplaatst zijn. In de praktijk van *De kunst van delen* wordt door de geïnterviewden de samenhang tussen kunst en sociaal bemoemd en erkent. Voor de andere as van de 'burger', 'professional' en beleid' is het beeld duidelijk anders. De uitspraken uit de interviews over de voorwaarden raken alle betrokkenen en de samenwerking tussen de betrokkenen van *De kunst van delen*. In de interviews worden verschillende perspectieven van samenwerking benoemd. De samenhang tussen die perspectieven 'beleid', 'professionals' en 'burgers' vraagt echter om nadere afstemming en verdieping. In het literatuuronderzoek willen we daarom de focus leggen op het werken met gemeenschappen en putten uit de literatuur over community development en zelforganisatie.

Voor de verticale as uit de matrix hebben we deels al literatuuronderzoek gedaan naar de zogenaamde *commons*. Nobelprijswinnaar Elinor Ostrom komt in haar werk *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* (1990) tot acht ontwerpprincipes die bepalend zijn voor de zelforganisatie van duurzame gemeenschappen. We noemen er twee die een belangrijke voorwaarden bieden voor de kwaliteit van samenwerkende gemeenschappen. Principe 1: *Define clear group boundaries*. Principe 2: *Match rules governing use of common goods to local needs and conditions*. Waar de *commons*, zoals Ostrom deze beschrijft, vooral economisch ingestoken zijn, lijkt het bij *De kunst van delen* belangrijk om op zoek te gaan naar sociale en culturele gronden om de grenzen van de groep en de gemeenschappelijke doelen en goederen van de gemeenschap te definiëren.

4. Volgende fase

Voor het afronden van de interviews zal er na oplevering van deze tussenrapportage een groepsinterview plaatsvinden met de belangrijkste organisatoren vanuit Buurthuis Oase, *Kunst van Delen*, het Grijze Koppen Orkest, Jongeren Cultuurhuis Kanaleneiland en ZIMIHC. Tijdens dit groepsinterview gaan de deelnemers bij elkaars ontworpen stad, die tijdens de interviews gebouwd zijn, “op bezoek”. Het delen van kennis en ervaringen staat tijdens dit groepsinterview centraal. Ook zullen de eerste resultaten uit deze tussenrapportage besproken en gevalideerd worden.

Daarnaast wordt in de volgende fase, in het najaar van 2018, het literatuuronderzoek verder uitgevoerd. Het literatuuronderzoek biedt een theoretische verdieping van het praktijkdeel van het onderzoek: de analyse van de observaties, de individuele interviews en het groepsinterview, om vervolgens aanbevelingen te doen met betrekking tot de belangrijkste voorwaarden die naar voren komen bij het project *De kunst van delen*.

Uiterlijk 16 november 2018 zal de conceptversie van de eindrapportage worden opgeleverd worden. De eindrapportage wordt uiterlijk 21 december 2018 opgeleverd, met inachtneming van hetgeen hierover in het onderzoeksvoorstel is vastgesteld.

5. Bijlagen

5.1 Bijlage 1: Opdracht Age Friendly Cultural City (AFCC)

Opdracht Age Friendly Cultural City (AFCC) – Deelnemers Kunst van Delen

Introductie (warming-up)

- Welke onderdelen zijn voor u belangrijk in een AFCC? Waar moet een AFCC aan voldoen?

Stel, u krijgt 10 miljoen, waar zou u het dan aan uitgeven? (inventariseren)

- Onderdelen kleuren geven + legenda maken

Bouwen (plattegrond maken)

- Welke onderdelen moeten er in onze stad komen?
- Wat is belangrijk aan de indeling van de stad?
- Waar moet wat zijn en hoe verbinden? (netwerk; organisatie)
- Infrastructuur, woningen, voorzieningen, bedrijven/winkels, recreatie?

Antwoordformulier invullen

5.2 Bijlage 2: Vragenlijst/antwoordformulier

Antwoordformulier De Kunst van Delen

Naam:

1. Waarom doet u mee aan De Kunst van Delen?
2. Welke elementen uit de Age Friendly Cultural City die we vandaag ontworpen hebben zaten er al bij De Kunst van Delen?
3. Wat moet er volgens u nog toegevoegd worden aan De Kunst van Delen?
4. Wat kan er volgens u minder bij De Kunst van Delen?
5. Wat moet volgens u hetzelfde blijven bij Kunst van Delen?
6. Voelt u zich bij Kunst van Delen onderdeel van een groep? Hoe komt dat?
7. Waarop is de groep volgens u gebaseerd?
8. Kan iedereen die mee zou willen doen zich aansluiten bij de groep? Waarom wel/niet?
9. Zijn er afspraken binnen de groep?
10. Wat voor afspraken dan?
11. Zou u meer afspraken willen?
12. Wat voor afspraken dan?